

*Frauen in der
Soziologie: Neun
Porträts*

FRAUEN IN DER SOZIOLOGIE: NEUN PORTRÄTS^{*)}

IRINA CRISTEA

Comitetul de Cercetare a Istoriei Sociologiei din cadrul Asociației Internaționale de Sociologie a organizat, cu ocazia Conferinței de la Amsterdam (mai 1996) și a Congresului Mondial de Sociologie de la Montreal (iulie 1998), sesiuni cu teme de istoria sociologiei, precum “Contribuția femeilor la dezvoltarea sociologiei”, “Sociologii îi citesc pe sociologi”, “Harriet Martineau și fundamentele teoretice ale sociologiei moderne”, Istoria sociologiei și consolidarea identității disciplinare”, cu dubla intenție de a evidenția contribuțiile majore ale sociologilor femei la dezvoltarea sociologiei și de a sublinia importanța, pentru dezvoltarea sociologiei, a istoriei ideilor, a dialogului peste timp între gânditorii care au fost și care “reformulează moștenirea” reinterpretând prin lectură opera primilor. Astfel de reformulări se pot constitui în evenimente ale evoluției sociologiei.

Acesta este orizontul în care Claudia Honegger și Teheresa Wobbe au publicat în anul 1998, la Editura H.C. Beck din München, cartea cu titlul **Frauen in der Soziologie: neun Porträts** în care au reunit nouă studii ca tot atâtea portrete de sociologi femei a căror contribuție la dezvoltarea sociologiei este evaluată de autori ca fiind majoră; aceste nouă studii sunt precedate de un valoros studiu introductiv (**Frauen in der Kognitiven und institutionellen Tradition der Soziologie**) elaborat de cele două editoare. Ele încearcă compunerea unui proiect al unei autodescrieri a unei “specialități” a sociologiei în cadrele mai cuprinzătoare ale selfmatizării

^{*)} **Frauen in der Soziologie: neun Porträts**, editori Claudia Honegger, Theresa Wobbe, München, C.H. Beck, 1998.

FRAUEN IN DER SOZIOLOGIE: NEUN PORTRÄTS

sociologiei, provocată în ultimii treizeci de ani de erodarea capacității sociologiei de a se autoreprezenta – în condițiile diversificării contextelor instituționale și epistemice. Editoarele asimilează accepțiunea pe care o dă Mannheim modernului – ca spațiu de pluralizare și democratizare a cunoașterii științifice și ca mediu istoric, social și cognitiv care mărește capacitatea cunoașterii de a fi realizată de mai multe grupuri și din mai multe perspective – și rețin ideea posibilității concurenței între perspective cognitive, între diferitele grupuri care le produc și le promovează. Ele consideră că largă paletă de reconstrucții disciplinare și reconstrucții ale istoriei teoriilor sociologice rezultată în ultimii treizeci de ani ca urmare a selfmatizării sociologiei, trebuie raportată la tipul studiilor privind identitatea istorică, socială și cognitivă a agenților cunoașterii, la specificul orientărilor sociologice, la contextul și felul instituționalizării disciplinei ca instanță de selecție, difuzare, control și consolidare a unor perspective cognitive și orientări ale acțiunilor. Astfel de studii de istoria sociologiei pun în evidență “arborile genealogice al sociologiei” (identifică tradiții cognitive și tradiții instituționale ale unor discipline), dar și “genealogia sociologică a reprezentării” liniilor de cercetare academice și neacademice.

Cele nouă studii reunite sub titlul *Frauen in der Soziologie: neun Porträts*, deși sunt scrise de autori¹ din diferite centre universitare ale Europei și Americii de Nord, formează o *carte*. Cu toate că poartă amprenta unor medii culturale și academice diferite, aceste studii au puncte de interes comune rezultate nu doar din sarcina portretizării ei, mai ales, din intenția de a schița un tip al sociologului femeie, de a identifica o “linie de cercetare” și de a structura imaginea unei anumite specialități în cadrul unei genealogii sociologice a reprezentărilor privind disciplina sociologie. Tocmai de aceea, fiecare studiu-portret indică: 1. drumul spre gândirea sociologică a femeilor sociolog; 2. contextul instituțional și politic al muncii femeilor sociolog; 3. însemnătatea intelectuală a

operei lor; 4. elementele necesare pentru înțelegerea mecanismelor uitării sau ale respingerii acestor femei în afara canonului academic.

Creдем că propunerea editoarelor de a considera *cartea* ca schiță a unui “proiect al unei noi autodescrieri” a unei “specialități” este, cel puțin în unele dintre dimensiunile sale, realistă. Strategia lor constă în a dezvolta programul de cercetare inițiat de Germaine de Staël-Holstein – al cărui nucleu îl formează “interesul pentru modalitățile sociale și culturale ale existenței feminine în societatea modernă” (p. 10) – și în a-l îngloba într-o tradiție cognitivă prestigioasă (în care se înscriu Kant, Saint-Simon, Comte, Durkheim, Simmel). Produsele noologice și materiale ale acestei “tradiții îmbogățite” întemeiază, argumentează editoarele, cererea de reformulare a identității disciplinare, o reformulare care să stabilească cu claritate locul cognitiv și social al *specialității sociologice centrate pe problematica existenței feminine în societatea modernă*. În acest scop, susțin editoarele, trebuie să se revină în primul rând asupra selecției tradițiilor cognitive operată de tradiția instituțională a studiului sociologiei. Altfel spus, autorii intenționează să inițieze și să susțină, cu argumentele prestigiului unei tradiții cognitive și ale valorii lucrului bine făcut, un proces de instituționalizare a unei noi specialități în câmpul disciplinar al sociologiei deja instituționalizate. În prelungirea unui raționament mertonian, ei argumentează că funcțiile cercetării științifice din acest spațiu, precum și conștiința valorii realizărilor în acest spațiu epistemic justifică atât recunoașterea identității noii specialități, cât și instituționalizarea ei în câmpul disciplinar al sociologiei academice.

Pornind de la constatarea că, până la mijlocul secolului al XX-lea, pentru femei și pentru bărbați au existat căi diferite de acces spre sistemul științific, editoarele inferează că, în timp, s-au conturat tradiții cognitive și tradiții instituționale diferite ale sociologiei. Nu numai că femeile sociolog au urmat “alt drum de calificare și

alt model al carierei decât cel al sociologilor bărbați” (p. 15), dar ele, susțin editoarele, au dat o *interpretare complementară* tradiției disciplinare (cognitivă și instituțională) și au lucrat într-un sens care a dus la *constituirea unei noi tradiții cognitive și instituționale* “fixată într-o rețea de raporturi feminine” (p. 15). Temele specifice care au făcut obiectul cercetării au fost: statutul *precar* al femeilor în societate, menirea femeii în societatea modernă, modalitățile sociale și culturale ale existenței feminine în societate.

Editoarele observă că, de-a lungul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea, “femeile deosebite” ca “grup invizibil” au avut posibilități de asimilare a științei și de organizare a educației diferite, funcție atât de etapa evoluției sociologiei ca activitate, cât și de conjunctura politică a formării lor. Acesta este motivul pentru care autorii cărții ne propun o lectură în care să identificăm *trei generații de sociologi femei* care se disting prin: 1. tipul și modul formării intelectuale/profesionale; 2. tipul, conținutul și cadrele instituționale ale muncii sociologice.

Autorii prezintă nouă portrete de femei sociologi ca instanțieri ale tipului “femeii ieșite din comun” (p. 9), nouă “figuri istorice”, “pioniere ale teoriei sociale și ale cercetării sociale” (p. 11), care și-au desfășurat activitatea științifică în secolul al XIX-lea și în primele trei sferturi ale secolului al XX-lea². În centrul activității lor s-a aflat analiza sociologică a raportului dintre feminitate și modernitate, teorie și practică, structură socială și cultură.

Studiile-portret au permis evidențierea faptului că, pentru femeile sociologi din *prima generație*, ideea nucleu a cercetării era aceea a modernității, cercetările orientându-se în mod special spre analiza statutului femeii, a modalităților și nivelului educației femeii în societatea modernă; pentru cele din *a doua generație*, centrul de interes al cercetării era format, la un nivel, de raportul dintre științele sociale și problemele sociale, dintre teorie și practică și, la alt nivel, de raportul dintre cercetarea socială, reforma socială și mișcarea femeilor. Manifestând interes pentru

analiza deosebirii dintre tradițional și modern și pentru discernerea și promovarea anumitor linii de evoluție ale societății moderne, primele două generații de sociologi femei au formulat, cu mijloacele teoretice și metodologice specifice sferelor lor de interese cognitive, obiectul specific al sociologiei – modernul – și o metodologie a investigării acestuia.

A treia generație de sociologi femei – prima generație de sociologi femei profesioniști – a fost marcată, cum prevedea Marianne Weber, de schimbarea tipului femeii care studiază, ea devenind o “luptătoare eroică” cu tărie morală și care-și afirmă voința creatoare. Femeile sociologi ale acestei generații: 1. s-au organizat în asociații și rețele ale femeilor ca “formă de recunoaștere socială și de solidaritate”; 2. și-au construit un drum profesional pe căi educaționale instituționalizate, profitând de reformele din cadrul sistemului educației superioare; 3. au avut acces la statutul de sociolog ca profesiune academică. Tema centrală a preocupărilor lor a fost aceea a raportului dintre cercetarea socială și reforma/ordinea socială. Aceasta este generația care schimbă accentul, în cercetarea socială empirică, dinspre calitativ spre cantitativ.

Temeiul considerării celor nouă femei sociologi, peste generații, ca un “grup al femeilor deosebite” este dat de faptul că ele fondează o tradiție cognitivă și stabilesc standarde recunoscute ale cercetării empirice sociale. “De la lucrarea despre metodă a lui H. Martineau din anul 1838, despre anchetele sociale, la Beatrice Webb și Marie Jehoda pornește o linie a cercetării empirice sociale realizată de femei care este clasică”³.

Reputatul istoric al sociologiei, președintele Comitetului de Cercetare a Istoriei Sociologiei din cadrul ISA, Dirk Käsler afirmă în *lucrarea Klassiker der soziologischen Denkens* că unele dintre aceste femei, mai ales dintre social-teoreticienele începuturilor, ar fi putut să devină clasice ale sociologiei, “figuri simbol”, deoarece și-au îndeplinit rolul de a funda și crea identitatea sociologiei. Editoarele volumului consideră că aceste aprecieri

privesc pe *Harriet Martineau* (a publicat prima lucrare de metode ale științelor sociale; a atras atenția asupra discrepanțelor dintre unitatea teoriei și lipsa de unitate a practicii), *Matilde Vaerting* (autoarea unui punct de vedere privind împletirea puterii cu cunoașterea), *Marianne Weber* (autoarea unui model cultural al socializării feminine în modernitate și a unei opere fundamentale de sociologie a dreptului), *Jane Addams* (autoare a unor studii privind individualitatea și diferența de gen în modernitate).

În măsura în care acceptăm că această carte/lucrare oferă sugestii pentru un "proiect al unei noi autodescrieri" a sociologiei ca disciplină academică trebuie să se analizeze accepțiunile pe care autorii le dau unor termeni cheie: *canon*, *tradiție*, *fondator*, *clasic* și să se decidă cu privire la valoarea argumentelor aduse în favoarea ideii recunoașterii instituționalizării acestei autodescrieri.

Este de remarcă că în studiul introductiv editoarele scriu despre o "*tradiție cognitivă*" și despre o "*linie de cercetare*", fără să "definească nominal acești termeni, astfel că nu putem stabili în mod univoc ce fel de relație există între "*linia de cercetare*" – inițiată și dezvoltată de "grupul femeilor ieșite din comun" – și "*tradiția cognitivă*" căreia îi aparțin fondatorii ai sociologiei academice/ instituționalizate precum Saint-Simon, Comte, Durkheim. În baza analizei textului formulăm aprecierea că autoarele consideră că între *tradiție* și *linie* există o relație, pe de o parte, de instanțiere, pe de altă parte, ca de la întreg la parte. Recunoaștem că o astfel de interpretare asigură textului coerență și sprijină exigența de reformare a receptării unei "*linii de cercetare*" de o manieră care să conducă la legitimarea existenței unei *specialități* în câmpul disciplinei academice a sociologiei.

Dacă se recunoaște fundării calitatea de a fi un proces și dacă se consideră că principala dimensiune a fundării este cea discursivă, atunci aceste femei-sociologi ne apar ca fiind (co)fondatoare ale sociologiei, întrucât:

1. au produs "documente pertinente";
2. au realizat o serie de analize privind rolul și statutul femeii în modernitate care au inițiat o versiune a cercetării sociologice;
3. au elaborat un "motiv fondator";
4. au elaborat mijloace pentru o strategie de legitimare și reintegrare în sfera sociologicului a unor activități ignorate sau marginalizate.

Dacă se acceptă că procesul fundării implică – atât la nivel discursiv, cât și la nivel instituțional – existența paternității/ auctoratului și a continuității, atunci se poate afirma că femeile sociologi ale căror portrete ni le prezintă autorii acestei lucrări (cel puțin unele dintre ele) pot fi considerate *cofondatoare* ale unei tradiții discursive și *fondatoare* ale unei "linii de cercetare" sociologică. *Cofundarea* este interpretată într-un mod care subliniază *unitatea obiectului creat* dar și *autonomia liniilor de cercetare* care au emers prin studiul lui.

Cei care consideră că "valoarea marilor opere constă nu în monumentalitate, nici în calitatea lor exemplară, ci în contribuția lor la o conversație despre ce suntem capabili"⁴ vor considera, cu certitudine, că aceste femei sociologi au produs texte clasice⁵, anume texte cu efect de condensare și cu funcție de mediere teoretică ce oferă standarde de excelență. Textele produse de ele nu doar au devenit sursă de legitimare auctorială ci, prin bogăția lor, au prilejuit reinterpretări repetate și au putut fi asimilate de unii membri ai unor mișcări politice și sociale care au găsit în ele argumente și întemeieri ale propriilor acțiuni și discursuri. Unele dintre operele sociologice ale femeilor sociologi portretizate în cartea pe care o recenzăm ilustrează un tip al gândirii sociologice care are astăzi relevanță. Toate acestetribute sunt tot atâtea criterii ale *clasicității vitale*.

Întrebarea pe care și-o poate pune un istoric al sociologiei este: de ce aceste "texte" nu au relevanță în curriculum. Credem că Universității – care are o vocație orientată de normele raționalității cog-

tive, cercetării deschise și lămuririi reciproce – îi revine sarcina de a remodela procesul de receptare a operelor femeilor sociologi cu rezonanță culturală și socială, vitale pentru anumite proiecte și pentru restructurarea modurilor obișnuite de gândire. Dar această sarcină a transducerii sociale, a difuzării operelor valoroase ale femeilor sociologi către nucleele profesionale ale sociologilor revine nu numai instituțiilor cu vocație academică, ci și agenților transducerii interstițiale care, se știe, sunt deosebit de eficienți în procesele de “desmarginalizare”.

Cartea *Frauen in der Soziologie: neun Porträts* este rezultatul cercetărilor efectuate timp de cinci ani de un grup de cercetători și profesori de la Institute și Universități din Europa și America de

Nord. Ea are un aparat critic impunător, bibliografia de autor complete, bibliografia cuprinzătoare privitoare la viața și opera sociologilor prezentați. Această lucrare instanțiază tipul “cărții bune”: (re)pune în circulație idei fondatoare ale primei modernități; promovează personalități și opere, deși fondatoare ale sociologiei, cu o recunoaștere limitată la sfera unei minorități a cercetătorilor istoriei sociologiei; realizează un model de a concepe și scrie o istorie a unei linii de cercetare neinstituționalizată academic; pune întrebări capitale care privesc definirea statutului unei discipline științifice – pentru unele dintre aceste întrebări oferă răspunsuri, uneori dislocatoare de obișnuite de gândire și evaluare, pentru altele nu are răspunsuri, dar invită la cercetare și inovare.

Bibliografie și note

1. Caroline Arne (Elveția), Robert C. Bannister (SUA), Christian Fleck (Austria), Susan Haecker-Drysdale (Canada), Wolf Lepenies (Germania), Dorothy Ross (SUA), Claudia Honegger (Elveția), Theresa Wobbe (Germania).
2. Harriet Martineau (1802-1876), Jenny P. d'Héricourt (1809-1875), Beatrice Webb (1858-1943), Jane Addams (1860-1935), Marianne Weber (1870-1954), Matilde Vaerting (1884-1977), Frieda Wunderlich (1884-1965), Dorothy Swaine Thomas (1899-1977), Marie Jehoda (n. 1907).
3. Martin Blumer, et. al (eds): *The Social Survey in Historical Perspective, 1880-1940*, N.Y.: Cambridge University Press, 1991 (apud C. Honegger & Th. Wobbe, p. 14)
4. Peter Baher & Mike O'Brien: *Founders, Classes and the Concept of Canon*, p. 125; în “Current Sociology”, Nr.1, spring, 1994, pp. 27-126.
5. *Ibidem*, pp. 57-124.